

बिज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र मातहतका निकायहरूको संक्षिप्त परिचय

पृष्ठभूमि :

विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रको समुचित विकास र उपयोग विना मुलुकको विकास समृद्धि तथा शुसासन सम्भव नहुने तथ्यलाई मनन गरी विगत तीन चार दशक देखि संस्थागत, नीतिगत तथा कार्यगत प्रयासहरू हुदै आएका छन् । यसै क्रममा वि.सं. २०३३ सालमा राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि परिषद् को स्थापना भएको थियो । विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको उचित विकासका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गरी देशको समुन्नती र विकासका लागि विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी कार्य गर्न वि.सं. २०३९ मंसिर २० गते नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठानको स्थापना भएको थियो । विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा कृयाशील सबै निकायहरू बीच समन्वय ल्याउन र सो सम्बन्धी कृयाकलापहरूलाई प्रभावकारीरूपमा अघि बढाउन प्रथम पटक वि.सं. २०५३ साल जेष्ठ २ गते विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको गठन भएको हो । वि.सं. २०६१ साल चैत्र १८ गते जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय खारेज भई सो मन्त्रालयको वातावरण महाशाखा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा गाभिएर वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय पुनर्गठन भएको थियो । पछि यसको नाम नाम परिवर्तन भएर विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय नाम रहन गएकोमा नेपाल सरकारको मिति २०७२/१९/९ को निर्णयबाट साविकको विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय दुइ वटा मन्त्रालयमा विभाजन भइ जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय र विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय कायम भएको छ । संक्षेपमा मन्त्रालयको गठन तथा पुनर्गठनको विवरण यस प्रकारको रहेको देखिन्छ :

सि.नं.	निकाय	गठन/पुनर्गठन मिति	कैफियत
१.	विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	वि.सं.२०३९/०८/२०	तत्कालिन ने.रा.प्र.प्र.
२.	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	वि.सं.२०५३/०२/०२	
३.	वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	वि.सं.२०६१/१२/१८	
४.	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	वि.सं.२०६६/०२/२९	वातावरण मन्त्रालय छुट्टै गठन भएको
५.	विज्ञान प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	वि.सं.२०६९/०२/०५	
६.	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	वि.सं.२०७२/०९/०९	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय छुट्टै गठन भएको

सोच :

विज्ञान तथा प्रविधिको विकासबाट समृद्धि हासिल गर्ने ।

लक्ष्य :

विज्ञान र प्रविधिको विकास र विस्तार गरी सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय विकाससँग आबद्ध गर्ने ।

उद्देश्य :

विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, विस्तार र उपयोगको क्षमता वृद्धि गर्ने ।

रणनीति :

- वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पुर्बाधार र क्षमता को उपयोग गर्ने ।
- उच्च क्षमतायुक्त प्राविधिक युवा जनशक्तिको विकास गरी मुलुकमै उनीहरूको क्षमताको उपयोग गर्ने ।
- वैज्ञानिक खोज र अनुसन्धानबाट विकास गरिएका प्रविधिहरूलाई मुलुकको विकास प्रक्रियामा प्रभावकारी उपयोग गर्न परम्परागत र स्थानीय प्रविधिको सम्बर्धन र संरक्षण गर्ने ।

मन्त्रालयका कार्यहरू :

नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियमावली, २०७२ अनुसार विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेको छ :

- विज्ञान र सूचना प्रविधि सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,

- विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान र सर्वेक्षण, तालिम र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठी, सम्मेलन आदी,
- विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय,
- सरकारी तथा गैह्रसरकारी संज्ञ संस्थाद्वारा कार्यान्वयन गरिएका विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी कार्यक्रमको मूल्याङ्कन तथा समीक्षा,
- विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी जनशक्तिको विकास र उपयोग,
- विज्ञान र प्रविधिको विकास तथा विस्तारका कार्यक्रम,
- विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका प्रगतिको अन्वेषण तथा अनुसन्धान,
- विज्ञान र प्रविधि सम्बद्ध विश्वविद्यालयसँग सम्पर्क र समन्वय,
- विज्ञान र प्रविधिसँग सम्बन्धित सामाग्रीको उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन,
- अत्याधुनिक प्रविधि विषयक तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र सर्वेक्षण,
- विज्ञान र प्रविधि विषयक द्विपक्षीय र बहुपक्षीय संभौता तथा समझदारीपत्र,
- सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार,
- पारमाणविक प्रविधिको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन,
- रासायनिक पदार्थको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन,
- अन्तरीक्ष विज्ञान सम्बन्धी अध्ययन तथा तथा अनुसन्धान,
- सूचना प्रविधि सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था,
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान,
- विज्ञान तथा प्रविधि परिषद,
- राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला,
- प्लानेटेरियम, बेधशाला र विज्ञान संडग्रहालय ।

ऐन नियम तथा निर्देशिकाहरू :

- विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१
- जैविक प्रविधि नीति, २०६३
- राष्ट्रिय परमाणु नीति, २०६४
- सूचना प्रविधि नीति, २०६७
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०४८
- बिद्युतीय (इलेक्ट्रोनिक) कारोबार ऐन, २०६३
- बिद्युतीय कारोबार नियमावली, २०६४
- नेपाल सरकारको सूचना प्रविधि प्रणाली (व्यवस्थापन तथा संचालन) निर्देशिका, २०७१
- सरकारी निकायको वेभसाइट निर्माण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- पारमाणविक पदार्थको नियमन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७२
- प्रयोगशाला जोखिमभत्ता व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७२
- गठन आदेशहरू :
 - (क) वी.पी.कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम तथा अज्जरभेटरी विकास समिति (गठन) आदेश, २०४८
 - (ख) राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समिति -गठन) आदेश, २०५२
 - (ग) राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति (गठन) आदेश, २०५८

विज्ञान तथा प्रविधि परिषद :

विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१ को दफा ७ मा देशको सर्वाङ्गीण विकासका लागि विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा राष्ट्रिय दृष्टिकोण र नीति अख्तियार गर्न र आवश्यक मार्गदर्शन एवं समन्वय प्रदान गर्न देहाय वमोजिम एक राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि परिषदको गठन हुने व्यवस्था गरिएको छ । उक्त परिषदको संरचना निम्नानुसार रहेको छ :

क.	माननीय मन्त्री/राज्यमन्त्री विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	- अध्यक्ष
ख.	माननीय राज्यमन्त्री/सहायक मन्त्री विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	- उपाध्यक्ष
ग.	माननीय सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग सदस्य (सम्बन्धित क्षेत्र हेर्ने)	- सदस्य
घ.	सचिव, अर्थ मन्त्रालय	- सदस्य
ङ.	सचिव, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	- सदस्य
च.	सचिव, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	- सदस्य
छ.	सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	- सदस्य
ज.	सचिव, शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्रालय	- सदस्य
झ.	सचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	- सदस्य
ञ.	सचिव, जलश्रोत मन्त्रालय	- सदस्य
ट.	सचिव, स्वास्थ्य मन्त्रालय	- सदस्य
ठ.	सचिव, जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	- सदस्य
ड.	सचिव, सूचना तथा संचार मन्त्रालय	- सदस्य
ढ.	सचिव, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	- सदस्य
ण.	सचिव संस्कृति, पर्यटन तथा नागरीक उड्ययन मन्त्रालय	- सदस्य
त.	सदस्य सचिव सूचना प्रविधि उच्चस्तरीय आयोग	- सदस्य
थ.	उपकुलपति नेपाल राजकिय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	- सदस्य
द.	उपकुलपति त्रिभुवन विश्वविद्यालय	- सदस्य
ध.	उपकुलपति अन्य विश्वविद्यालयहरू मध्येबाट १ जना	- सदस्य
न.	सम्बन्धित व्यवसायिक संर संस्थाहरू मध्येबाट २ जना	- सदस्य
प.	विशिष्ट वैज्ञानिक एवं प्राविधिकहरू मध्येबाट ४ जना	- सदस्य
फ.	अध्यक्ष, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ	- सदस्य
ब.	सहसचिव, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	- सदस्य सचिव

परिषदको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (क) राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि परिषदले मुलुकको विकासमा टेवा पुऱ्याउनका लागि विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको विकास र विस्तारसंग सम्बन्धित नीतिको पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गर्ने, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा भए गरेका कार्यको प्रगति समीक्षा गर्ने एवं आवश्यकतानुसार समस्या समाधानका उपाय पहिल्याउने र परिषदले आवश्यक देखेका अन्य कार्यहरू समेत गर्नेछ ।
- (ख) परिषदद्वारा निर्दिष्ट मुलभूत नीति अनुरूप आ-आफ्नो क्षेत्रको विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी नीति, योजना र कार्यक्रम तर्जुमा गरी समन्वयात्मक ढंगले कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित मन्त्रालय र निकायहरूको हुनेछ । यस नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न र नीतिको उद्देश्य प्राप्तिको लागि विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले सहजकर्ता, प्रवर्द्धक र निर्णायकको भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।
- (ग) राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि परिषदले परिषदको कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यकतानुसार विशेषज्ञहरू समेत रहेको प्राविधिक समितिहरू गठन गर्नेछ । प्राविधिक समितिको संयोजक सम्बन्धित विषयको विशेषज्ञ रहनेछ ।
- (घ) राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि परिषदले विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा मुलुकभित्र सञ्चालित अनुसन्धान तथा विकास, जनशक्ति विकास, विदेशी निकायहरूसंग सम्पर्क गर्ने जस्ता काममा आवश्यकतानुसार समन्वय तथा अनुगमन गर्नेछ ।
- (ङ) परिषदको वैठक वर्षको कम्तीमा दुई पटक बस्नेछ ।

मातहतका निकायहरू :

१. सूचना प्रविधि विभाग :

नेपाललाई सूचना प्रविधिको विश्व मानचित्रमा स्थापित गर्दै ज्ञानमा आधारित समाजको रूपमा रूपान्तरण गर्ने उद्देश्य सहित वि.सं २०६९ मा स्थापना भएको ।

प्रमुख उद्देश्य :

- इन्टरनेट र यससँग सम्बन्धित सेवाहरू प्रदान गर्ने,
- E-Commerce, E Medicine, E-Infrastructure लाई प्रवर्द्धन गर्ने,
- सूचना प्रविधि सेवालाई प्रभावकारी बनाउने,
- सफ्टवेयर निर्माण प्रोत्साहन गर्न कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रवर्द्धन गर्ने ।

प्रमुख कार्यहरू :

- विद्युतीय माध्यमबाट सरकारी कार्य सञ्चालन तथा सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक सूचना प्रविधि प्रणालीको संरचनामा एकरूपता कायम गरी मानकीकरण गर्ने,
(त्यस्ता सूचना प्रविधि प्रणालीहरूको अन्तरसञ्चालन हुने व्यवस्था गर्न “नेपाल सरकार सूचना प्रविधि प्रणाली (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) निर्देशिका २०७१ स्विकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको)
- Government Cloud को स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने,
- नेपाल सरकारका सूचना प्रविधि प्रणालीहरूको IT Audit गर्ने,
- IT Emergency Response Center (ITERC) सम्बन्धि कार्य गर्ने,
- IT Park निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने ।
(२०६१ र ६२ मा निर्माण भएको IT Park सञ्चालन गर्न सरकार, निजी क्षेत्र र विश्वविद्यालय समेतको संलग्नतामा सञ्चालन गर्ने प्रारूप सहितको “सूचना प्रविधि पार्क (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) निर्देशिका, २०७२” नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) वाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको)
- Tele-center को स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने ।
(Tele-center को नाममा पूर्वाधार मात्र स्थापना हुने गरेकोमा पूर्वाधार सहित Content, Service र क्षमता विकास सहितका e-Village केन्द्रहरू गत आ.व. सम्म २९ स्थानमा स्थापना भएको र चालु आ.व. २०७३/७४मा थप १५ वटा स्थानमा थप गर्ने कार्यक्रम रहेको)
- नेपाल सरकारका कर्मचारीहरूलाई IT System Audit, IT System Governance, Web-Application Development, Networking / System Virtualization सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने,
- Cyber Security सम्बन्धि सचेतनामुलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- सूचना प्रविधि छात्रा ऐन निर्माण गर्ने । (ऐनको मस्यौदा तर्जुमा गर्ने कार्य प्रकृत्यामा रहेको)
- नेपाल सरकारका केन्द्रीय निकायका IT Focal Person हरूको रोष्टर तयार गरी निरन्तर रूपमा सूचना प्रविधि क्षेत्रको विभिन्न आयामहरू जस्तै Information Security, Social Media usage जस्ता विषयहरूमा अन्तरकृया कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय तहको शिक्षा पद्धतिलाई थप प्रभावकारी बनाउन डिजिटल कन्टेण्टको विकास गर्ने ।

२. प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय :

सुरक्षित विद्युतीय कारोवारका लागि नेपाल सरकारबाट जारी गरिएको विद्युतीय कारोवार ऐन, २०६३ को कार्यान्वयनको मुख्य उद्देश्य राखी २०६४ पौष १९ गते स्थापना यस कार्यालयको स्थापना भएको हो ।

प्रमुख उद्देश्य :

- इन्टरनेट, इमेल एवं विद्युतीय कारोवारलाई सुरक्षित गर्ने ।
- विद्युतीय कारोवारलाई सुरक्षित राख्न Public Key Infrastructure (PKI) सम्बन्धि Digital Signature प्रदान गर्ने ।

प्रमुख कार्यहरू :

- Public Key Infrastructure (PKI) पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- Root Certifying Authority को रूपमा कार्य गर्ने ।
- विद्युतीय हस्ताक्षर जारी गर्ने प्रमाणीकरण गर्ने निकाय (Certifying Authority/CA) हरूको नियमन गर्ने ।
- Cyber Forensic Lab को पूर्वाधार निर्माण गर्ने,

- विद्युतीय अपराधको सम्बन्धमा प्राप्त उपकरणहरूको परीक्षण (Cyber Forensics Investigation) गर्ने

हालसम्मका उपलब्धिहरू :

- Public Key Infrastructure (PKI) पूर्वाधार निर्माण भई Root Certifying Authority को रूपमा संचालन भएको ।
- मंसिर, २०७१ मा Radiant InfoTech Nepal Pvt. Ltd= लाई प्रमाणीकरण गर्ने निकाय (CA) को रूपमा काम गर्न ईजाजत प्रदान गरिएको । निज CA बाट विद्युतीय हस्ताक्षर जारी गर्ने कार्यको थालनी भएको ।
- मंसिर १६, २०७२ मा सम्माननीय राष्ट्रपति समक्ष डिजिटल हस्ताक्षर टोकन हस्तान्तरणसँगै विद्युतीय हस्ताक्षरको व्यवसायिक शुरुवात भएको ।
- सरकारी निकायको लागि डिजिटल हस्ताक्षर प्रदान गर्नको लागि Radiant InfoTech Nepal Pvt. Ltd. लाई तोकिएको ।
- सूचना र कम्प्युटर प्रविधिको सुरक्षाका लागि जानकारीमूलक 'सुरक्षित पासवर्ड सम्बन्धि अभ्यासहरू' पुस्तिका जारी गरिएको ।

३. राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला :

वि.सं. २०४० सालमा उच्चस्तरीय न्यायिक सुधार आयोगबाट एक स्वतन्त्र एवं साधन सम्पन्न विधि विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना गर्न सिफारिस भएको थियो । यसै सन्दर्भमा वि.सं. २०४३ सालमा कानून मन्त्रालयको प्रार्थमिकता प्राप्त ५ वर्षे आयोजना अन्तर्गत नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान (नाष्ट) अन्तर्गत यस प्रयोगशालाको स्थापना भएको थियो ।

वि.सं. २०५२ सालमा नेपाल सरकारले 'राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समिति गठन आदेश, २०५२' जारी गरी तत्कालिन कानून तथा न्याय मन्त्रालय अन्तर्गत रहने गरी व्यवस्था गरेको थियो । त्यसपछि वि.सं. २०५७ सालमा नेपाल सरकारले 'राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समिति (गठन) आदेश, (पहिलो संसोधन), २०५७' जारी गरेपछि हाल यो प्रयोगशाला विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तर्गत संचालन भइरहेको छ ।

प्रमुख उद्देश्य :

- विधि विज्ञानसँग सम्बन्धित विभिन्न विषय वा क्षेत्रहरूमा अध्ययन अनुसन्धान, परीक्षण तथा विश्लेषण गर्ने गराउने ।
- न्याय सम्पादनको लागि कुनै पनि जीवित, निर्जिव वस्तु वा दसी, अथवा भौतिक तथा रासायनिक चिजहरूको वैज्ञानिक परीक्षण गर्ने,
- अदालतबाट माग भएमा विशेषज्ञलाई अदालतमा उपस्थित भई वकपत्र गर्न पठाउने,
- प्रयोगशालाको सेवाग्राही निकायहरूमा कार्यरत व्यक्तिहरूलाई विधि विज्ञान सम्बन्धमा आवश्यक तालिम दिने ।

प्रयोगशाला विकास समिति :

• सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	अध्यक्ष
• प्रतिनिधि, सर्वोच्च अदालत (रा.प.प्रथम श्रेणी)	सदस्य
• प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय (रा.प.प्रथम श्रेणी)	सदस्य
• प्रतिनिधि, कानून तथा न्याय मन्त्रालय (रा.प.प्रथम श्रेणी)	सदस्य
• प्रतिनिधि, गृह मन्त्रालय (रा.प.प्रथम श्रेणी)	सदस्य
• प्रतिनिधि, स्वास्थ्य मन्त्रालय	सदस्य

प्रमुख कार्यहरू

- डि.एन.ए परीक्षण
- रगत तथा वीर्य परीक्षण
- रौं, रेशा तथा काठ परीक्षण
- वन्यजन्तु आखेटोपहार परीक्षण
- लागु औषध परीक्षण
- विषादी परीक्षण
- मदिरा, बिष्फोटक पदार्थ आदिको रासायनिक परीक्षण
- औंठाछाप, हस्ताक्षर/दस्तखत आदि कित्ते जालसाजी परीक्षण
- टायर छाप, औजार छाप आदि परीक्षण

प्रयोगशालाको लक्ष्य :

- हाल गठन अदेशका भरमा संचालन भईरहेको यस प्रयोगशालालाई एक छुट्टै ऐन मार्फत संचालनको व्यवस्था गर्ने ।
- संघीय संरचना अनुसार हरेक प्रदेशमा एक एक वटा प्रादेशिक प्रयोगशाला संचालन गर्ने,
- विधिविज्ञान सँग सम्बन्धित जनशक्ति उत्पादनमा समेत प्रयोगशालाको योगदान बढाउने,
- प्रयोगशालालाई अत्याधुनिक, सक्षम र गुणस्तरीय बनाउने ।

४. वि.पि. कोइराला प्लानेटोरियम, अब्जरभेटरी तथा विज्ञान संग्रहालय विकास समिति :

देशमा प्लानेटोरियम तथा अब्जरभेटरीको निर्माण गरि संचालन तथा विकास गर्ने तथा विज्ञान संग्रहालयको स्थापना तथा संचालन गर्ने उद्देश्यले वी.पी.कोइराला मेमोरियल प्लानेटोरियम तथा अब्जरभेटरी विकास समिति (गठन) आदेश, २०४८ बमोजिम त्रिभुवन विश्वविद्यालय परिषर किर्तिपुरमा यसको स्थापना भएको हो ।

मुख्य उद्देश्य :

- बेधशाला, प्लानेटेरियम तथा विज्ञान संग्रहालयको स्थापना एवम् संचालन ।
- खगोल एवम् अन्तरिक्ष विज्ञानमा अध्ययन-अनुसन्धान गर्ने र गराउने ।
- राष्ट्रिय अन्तरिक्ष विज्ञान तथा प्रविधि अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गर्ने ।

लक्ष्य :

- विज्ञान सङ्ग्रहालयलाई विविध वैज्ञानिक उपकरणहरूका साथ पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्ने ।
- संग्रहालय परिसरमा प्लानेटेरियम भवन निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउने ।
- अन्तरिक्ष, खगोल, ब्रह्माण्ड विज्ञानको क्षेत्रमा अर्न्तराष्ट्रिय सहयोग अभिवृद्धि गरी ब्रह्माण्ड अन्वेषणको लागि वैज्ञानिक समुदायसँग सहकार्य गर्ने ।

विकास समिति :

“बी.पी.कोइराला ममोरियल प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान संग्रहालयविकास समिति (गठन) आदेश, २०५५” को दफा ३ मा तपसिल बमोजिम सदस्यहरू रहेको एक विकास समिति गठन हुने व्यवस्था रहेको छ :

(क) सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	-अध्यक्ष
(ख) प्रतिनिधि, भौतिक शास्त्र विभाग, त्रि.वि.वि.	-सदस्य
(ग) प्रमुख, प्राकृतिक विज्ञान संग्रहालय	-सदस्य
(घ) लब्ध प्रतिष्ठित खगोलशास्त्रीहरू मध्येबाट नेपाल सरकारद्वारा मनोनित	-सदस्य
(ङ) चन्दादाताहरूमध्येबाट नेपाल सरकारद्वारा मनोनित एकजना	-सदस्य
(च) कार्यकारी निर्देशक	-सदस्य सचिव

काम कर्तव्य र अधिकार

नेपाल राज्यमा प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरीको निर्माण र विज्ञान संग्रहालयको स्थापना तिनीहरूको संचालन तथा विकास गर्नु समितिको कर्तव्य हुने र उक्त कर्तव्य पालनको लागि समितिले मुख्यतया देहायका कार्यहरू गर्ने व्यवस्था गरिएको छ :-

- (क) परियोजनाको रूपाङ्कन (डिजाइन) र लगत तयार गर्ने,
- (ख) स्वीकृत परियोजनाको निर्माण कार्य संचालन गर्ने,
- (ग) परियोजनाको निर्माण संचालन वा कार्यान्वयनको सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने र ती कार्यहरूको निरीक्षण गर्ने,
- (घ) परियोजनाको लागि आवश्यक कर्मचारी र सल्लाहकारहरूको नियुक्ति गर्ने,
- (ङ) परियोजनाको लागि अन्य आवश्यक कार्यहरू गर्ने,
- (च) प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरीको निर्माण कार्य सम्पन्न भै सकेपछि त्यसको संचालनको उचित प्रवन्ध गर्ने,
- (छ) प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरीमा प्रवेशको लागि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत लिई प्रवेश शुल्क लगाउने,
- (ज) प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरीको मर्मत संभार तथा विकास गर्ने,
- (झ) ब्रम्हाण्ड तथा खगोल शास्त्र सम्बन्धी अनुसन्धान तथा तालीमको प्रवन्ध गर्ने,
- (ञ) प्लेनेटेरियम तथा अब्जरभेटरी सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (ट) विज्ञान संग्रहालय सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने ।

प्रमुख कार्यहरू :

- विज्ञान सङ्ग्रहालयको लागि अत्याधुनिक भवनको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
- बेधशालाको स्थापना भइ सञ्चालनमा आइरहेको । जसबाट खगोलीय पिण्डहरूको अध्ययन-अनुसन्धान कार्य (M.Sc.) भौतिकशास्त्रका अध्ययनरत शोधार्थीहरूले शोधकार्य गरिरहेको ।

विज्ञान सङ्ग्रहालय भवन परिसर, किर्तिपुरको लागि प्रस्तावित Science City को अवधारण तयार गरि रहेको ।

- त्रि.वि.को खगोल-भौतिक विज्ञानको पाठ्यक्रम सुधारमा सहयोग एवम् अन्तरिक्ष विज्ञान सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गोष्ठीहरूको निरन्तर आयोजना लगायत वैज्ञानिक प्रकाशनहरू (वैज्ञानिक जगत, Scientific World Journal विज्ञान, प्रविधि बुलेटिन, खगोलिय क्यालेण्डर) गरिरहेको ।
- जनमानसमा विज्ञान र प्रविधिको व्यापक प्रचार-प्रसारका लागि सञ्चार माध्यमहरूको परिचालन - NTV मार्फत “आजको विज्ञान” कार्यक्रम प्रशारण भैरहेको ।

५. राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र

राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति (गठन) आदेश, २०५८ बमोजिम निम्न उद्देश्य हासिल गर्न यस राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्रको स्थापना भएको हो ।

प्रमुख उद्देश्य :

- आम जनतामा सूचना प्रविधिको पहुँच पुऱ्याउनु र बढाउनु,
- यसको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्नु,
- ज्ञानमा आधारित समाज निर्माण गर्नु,
- ज्ञानमा आधारित उद्योगहरू स्थापना गर्नु,
- नेपालमा विद्युतीय-शासनको अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्नु,

लक्ष्य :

- गाउँ स्तरसम्म सहज सूचना प्रविधिको मेरुदण्डको पूर्वाधार निर्माण गर्नु,
- सुरक्षित सञ्जाल निर्माण गर्नु,
- आईसीटी परामर्श सेवा प्रदान गर्नु,
- सामाजिक र आर्थिक विकासमा नयाँ प्रविधिलको समायोजन गर्नु,
- सूचना प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- भुक्तानी गेटवे, इ-लाइसेन्स जस्ता सूचना प्रविधिको माध्यमबाट अर्थव्यवस्था र समाजमा सकारात्मक प्रभाव गर्नु ।

राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति :

सूचना बैकको रूपमा काम गर्न सरकारी कार्यालयहरूको कम्प्युटर अभिलेखिकरण तथा विषय वस्तुको विकास र विस्तार गर्नमा सघाउ पुऱ्याउन र सूचना प्रविधि सम्बन्धी नीति तथा योजनाको कार्यान्वयन गर्न, गराउनको लागि तपसिल बमोजिम सदस्य रहेको राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति गठन हुने व्यवस्था राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति (गठन) आदेश, २०५८ मा गरिएको छ :

(क) सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	- अध्यक्ष
(क१) आयोगको सदस्य सचिव	- सदस्य
(ख) प्रतिनिधि, सूचना तथा संचार मन्त्रालय (राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणी)	- सदस्य
(ग) प्रतिनिधि, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय (राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणी)	- सदस्य

- (घ) प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ -सदस्य
- (ङ) सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित संघ, संस्था वा सूचना प्रविधि सम्बन्धी विशेषज्ञहरु मध्येबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी नेपाल सरकारले मनोनीत गरेको दुई जना - सदस्य
- (च) विश्वविद्यालयहरु मध्येबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी नेपाल सरकारले ताकेको विश्वविद्यालयको प्रतिनिधि एकजना - सदस्य
- (छ) कार्यकारी निर्देशक -सदस्य-सचिव

खण्ड (क), (ङ) र (च) बमोजिम तोकिएको वा मनोनित सदस्यको पदावधि चार वर्षको हुनेछ र निजहरु पुनः तोकिन वा मनोनित हुन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । समितिले आवश्यक देखेमा नेपाल सरकारको कुनै अधिकृत वा स्वदेशी वा विदेशी विशेषज्ञ वा सल्लाहकारलाई समितिको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

समितिको काम कर्तव्य र अधिकार :

- क) सूचना प्रविधिको किसको लागि राष्ट्रियस्तरमा सबै किसमका तथ्याङ्क सङ्कलन गरी डाटा डिपोजिटरीको समेत काम गर्न सूचना बैकको रूपमा काम गर्ने,
- (ख) सरकारी कार्यालयहरुमा कम्प्युटर अभिलेखीकरण र विषय वस्तुको विकास तथा विस्तार गर्ने काममा सघाउ पुऱ्याउने,
- (ग) सूचना विज्ञान तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धी नीति तथा योजनाको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (घ) नेपाल सरकारले गर्ने सबै प्रकारका कम्प्युटर सम्बन्धी काममा सघाउ पुऱ्याउने,
- (ङ) नेपाल सरकारका सबै कार्यालयहरुमा वेवसाइटको डिजाइन गरी वेवसाइट राख्ने र सोलाई अद्यावधिक गरी सञ्चालनगर्ने काममा सहयोग गर्ने,
- (च) सूचना प्रविधि सम्बन्धमा एकरूपता ल्याउन आवश्यक कोडिङ्ग र स्तरनिर्धारण (स्टेण्डर्डराइजेशन) को व्यवस्था गरी सो को अनुगमन गर्ने,
- (छ) सूचना प्रविधिको अनुसन्धान र विकासमा सहयोग पुऱ्याउने,
- (ज) समितिको सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने र सो नीतिको कार्यान्वयन भए, नभएको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- (झ) समितिको नीति, वार्षिक तथा अवधिक योजना, कार्यक्रम र बजेट स्वीकृत गर्ने र सो को निमित्त आवश्यक रकमको व्यवस्था गर्ने, गराउने,
- (ञ) समितिको काम कारवाही सुचारु रूपले सञ्चालन गर्नको लागि आवश्यकता अनुसार सल्लाहकार तथा परामर्शदाताहरु नियुक्त गर्ने,
- (ट) सूचना प्रविधिको विकास गर्न का लागि नेपाल सरकारले ताकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (ठ) समितिको उद्देश्य प्राप्त गर्न आवश्यक अन्य कार्यहरु गर्ने, गराउने ।

६. नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान

विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, अनुसन्धान र प्रवर्द्धन गर्न वैज्ञानिक तथा प्राविधिक कृयाकलापको लागि उपयुक्त वातावरण श्रृजना गर्न, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत प्रतिभावान वैज्ञानिक तथा प्राविधिकहरूलाई प्रोत्साहन र कदर गर्न नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठानलाई एक संगठित र सक्षम निकायको रूपमा संचालन गर्न वाञ्छनीय भएकोले विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी कार्य गर्न वि.सं. २०३९ मंसिर २० गते नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको हो ।

प्रमुख उद्देश्य :

- राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि देशमा विज्ञान तथा प्रविधिको विकास गर्नु, गराउनु,
- स्वदेशी प्रविधिको संरक्षण र आधुनिकीकरण गर्नु, गराउनु,
- विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी अनुसन्धान गर्नु, गराउनु,
- देशको लागि उपयुक्त विदेशी प्रविधि पहिल्याउनु र सोको हस्तान्तरणको लागि सहयोग पुर्याउनु

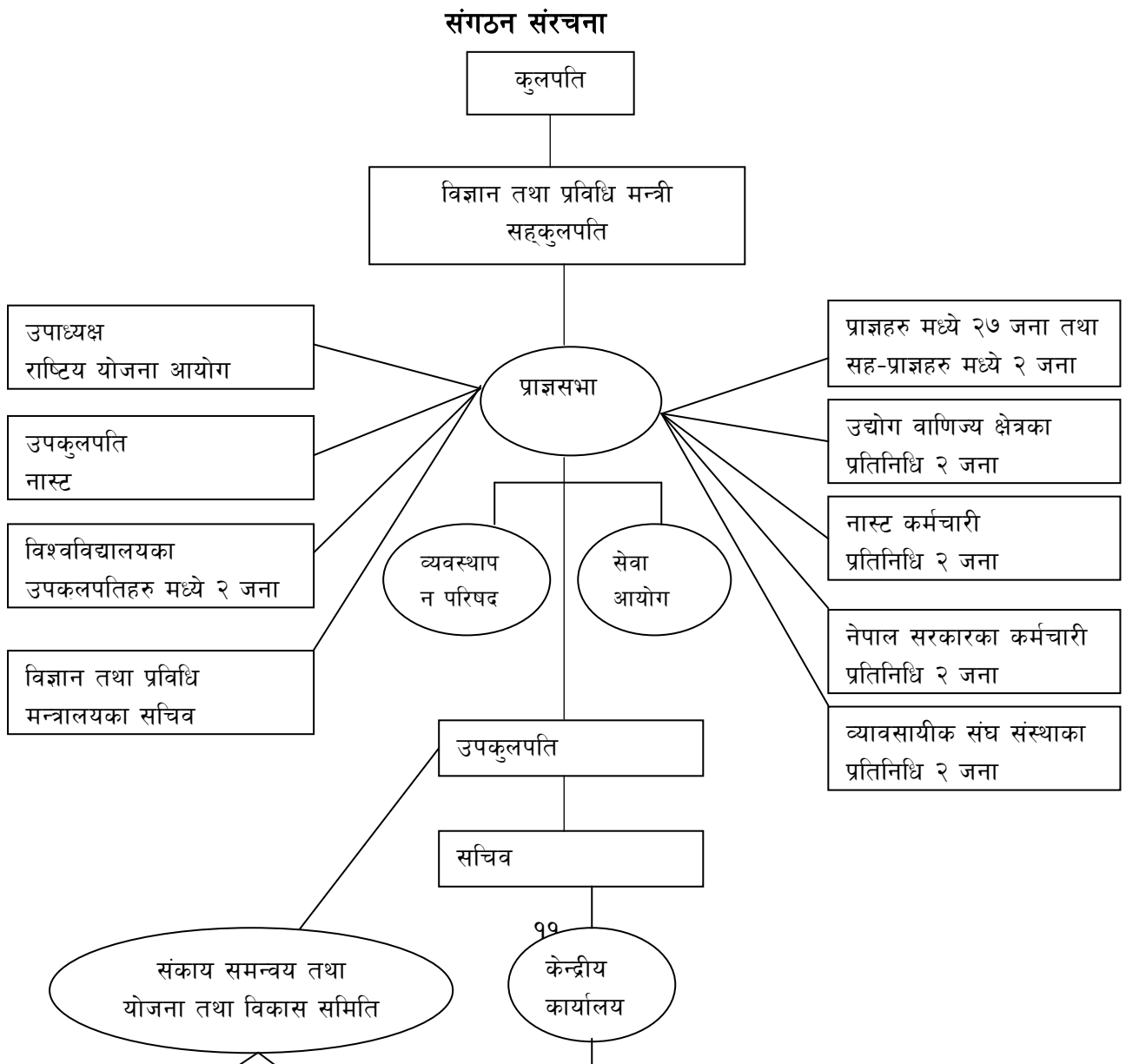
प्रमुख कार्यहरू :

- विज्ञान तथा प्रविधिको विभिन्न विषयहरूमा प्राथमिकताको आधारमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा विकास प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सहयोग पुर्याउने ।
- स्वदेशी वा विदेशी वैज्ञानिक तथा प्रविधि सम्बन्धी निकायहरूसित समन्वयात्मक ढंगले कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने, गराउने ।
- विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी केन्द्रीय प्रलेख तथा सूचना प्रणालीको विकास गरी सेवा प्रदान गर्ने ।
- विज्ञान तथा प्रविधि विषयहरूमा गोष्ठी, सम्मेलन आदि आयोजन गर्ने, गराउने तथा विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी विभिन्न प्रकाशन गर्ने, गराउने ।
- विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी क्षेत्रीय वा अन्तर्राष्ट्रिय र अन्य विदेशी संघ संस्थासित सम्बन्ध स्थापना, विस्तार र सुदृढ गरी पारस्परिक सहयोग आदान प्रदान गर्ने ।
- प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको संचालन तथा विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी कार्यका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकायबाट वित्तीय, प्राविधिक तथा अन्य सहयोग प्राप्त गर्ने र परिचालन गर्ने ।
- विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, प्रवर्द्धन वा प्रयोगमा उत्कृष्ट योगदान दिने व्यक्ति वा संस्थालाई कदर गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने ।
- विज्ञान तथा प्रविधिको उपयोगिता र उपादेयता बारे जनमानसमा जागरुकता अभिवृद्धि गर्ने, गराउने र विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोग बढाउन अनुकूल वातावरण श्रृजना गर्ने ।
- विज्ञान तथा प्रविधि राष्ट्रिय निकायहरूको कार्यक्रम र उपलब्धि बारे अध्ययन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

- विज्ञान तथा प्रविधि विकास कार्यक्रम सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने ।
- विज्ञान तथा प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकासका लागि नयाँ निकाय वा प्रयोगशाला स्थापना गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई राय दिने ।
- देशभित्र रहेको विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित कुनै प्रयोगशाला वा निकायको विकासका निमित्त तोकिए वमोजिम वित्तीय वा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने ।
- विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी उत्कृष्ट आविष्कार तथा नमूनाहरुको प्रदर्शनकक्ष स्थापना गर्ने ।
- प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य पूर्ति गर्न अन्य आवश्यक कार्यहरु गर्ने, गराउने ।

संगठन संरचना:- प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको संगठन र संरचना निम्न अनुसार रहेकोछ ।

- प्राज्ञसभा
- व्यवस्थापन परिषद्
- सेवा आयोग
- केन्द्रीय कार्यालय
- समिति र निकायहरु

दरवन्दी विवरण :

सि.नं.	पद	श्रेणी/सेवा	स्थायी/करार संख्या	कैफियत
१.	विशिष्ट (वै. तथा प्रा./प्र.)	विशिष्ट (वै. तथा प्रा./प्र. तथा प्र.)	-	
२.	मुख्य वै./प्रा. अधिकृत	अ. प्रथम	१	
३.	मुख्य प्र./प्र./ले. अधिकृत	अ. प्रथम	३	
४.	वरिष्ठ वै./प्रा. अधिकृत	अ. द्वितीय	१८	
५.	वरिष्ठ प्र./प्र./ले. अधिकृत	अ. द्वितीय	९	
६.	वै./प्रा. अधिकृत	अ. तृतीय	१०	
७.	प्र./प्र./ले. अधिकृत	अ. तृतीय	१६	
८.	प्रशासकीय सहायक अधिकृत	अतिरिक्तमान	३	
९.	मुख्य वै./प्रा. सहायक	सहायक प्रथम	३	
१०.	मुख्य प्र./प्र./ले. सहायक	सहायक प्रथम	१०	
११.	वरिष्ठ वै./प्रा. सहायक	सहायक द्वितीय	-	
१२.	वरिष्ठ प्र./प्र./ले. सहायक	सहायक द्वितीय	४	
१३.	सवारी चालक	श्रेणी विहित	४	
१४.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहित	२६	
१५.	करार सेवा	करार सेवा	२९	
१६.	आंशिक करार		६	
	जम्मा		१४२	

विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको चालु आ.व.२०७३/०७४ का मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू :

सि.नं.	कार्यक्रम	बजेट (रु. लाखमा)
१.	प्रतिस्पर्धात्मक वैज्ञानिक अनुसन्धान वृत्ति	४०
२.	मिट द साईन्टिष्ट, गोष्ठी र अन्तरक्रिया, अनुसन्धात्मक छलफल	३

३.	Exhibition on Scientist innovation अन्य निकाय र संस्थाहरूको सहकार्यमा	१०
४.	आविष्कार, अनुसन्धान तथा प्रविधि प्रवर्धन अध्ययन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण (अन्य पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श)	४६.५
५.	न्यूक्लियर ऐन, नियमावली, कार्यविधि आदि तयार गर्ने	१०.५
६.	विज्ञान अध्ययन केन्द्र स्थापना तथा विज्ञान सामग्री वितरण	१८०
७.	वैज्ञानिक सल्लाहकार समितिहरूले गर्ने वैज्ञानिक अध्ययन, प्रतिवेदन तथा अन्तरक्रिया, गोष्ठी आदि	५०
८.	विज्ञान प्रयोगशाला, वैज्ञानिक, वैज्ञानिक कृति र रेडियोधर्मी पदार्थहरूको उपयोग गर्ने संस्थाहरूको रोस्टर तयार गर्ने	३.५

विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको आगामी आ.व.२०७४/०७५ का मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू :

सि.नं.	कार्यक्रम	बजेट (रु लाख मा)
१.	प्रतिस्पर्धात्मक वैज्ञानिक अनुसन्धान वृत्ति	५०
२.	विभिन्न विश्वविद्यालयहरूसँगको सहकार्यमा विज्ञान सम्मेलन तथा गोष्ठी	२७.९
३.	IAEA लगायत अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सम्झौता कार्यान्वयन	१३.९५
४.	विज्ञान प्रविधि र आविष्कार सम्बन्धी १० वर्षे रणनीति तर्जुमा गर्ने	१३.९५
५.	अन्य निकाय/संस्थाहरूको सहकार्यमा Exhibition on Scientific Innovation	१८.६
६.	रेडियोधर्मीको उपयोग तथा प्रयोग सम्बन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम	१८.६
७.	साइन्स ओलम्पियाडमा सहभागिता	१५
८.	राष्ट्रिय विज्ञान दिवस मनाउने	१५

आगामी आ.व.२०७४/०७५को नीति तथा कार्यक्रम :

मुलुकको समृद्धिका लागि विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रबाट प्राप्त हुन सक्ने लाभ संभावना र अवसरलाई खोजी गरी यस क्षेत्रमा संख्यात्मक र गुणात्मक विकास गरिने छ। विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा अनुसन्धान र विकासलाई उच्च प्राथमिकताका साथ अधि वढाउन राष्ट्रिय कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ।

आ.व.२०७४/०७५ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेख भएका बुँदाहरू

(क) विज्ञान तथा प्रविधिको अधिकतम उपयोग गरी पूर्वाधार विकास र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन विज्ञान तथा प्रविधिलाई मुलुकको समग्र अभिलेख व्यवस्थापन र सबै सरकारी सेवा वितरणका लागि मुख्य औजारको रूपमा प्रयोग गर्न आवश्यक अनुसन्धान तथा विकास निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

- (ख) विज्ञान र प्रविधिको अन्वेषण गर्ने युवा वैज्ञानिकहरूलाई नेपालमा फर्केर योगदान गर्नसक्ने वातावरण सिर्जना गरिनेछ ।
- (ग) विज्ञान तथा प्रविधिको विशिष्टीकृत अध्ययन अनुसन्धान गर्नका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा एउटा विज्ञान सहर स्थापना गरिनेछ । त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत रहेका अनुसन्धान केन्द्रहरूको पुनर्गठन गरी आर्थिक, प्रशासनिक, शैक्षिक र सामाजिक क्षेत्रहरूका लागि राष्ट्रिय अनुसन्धान केन्द्रको रूपमा विकास गरी समसामयिक विषयमा अनुसन्धान गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।

मन्त्रालयले हालसम्म सम्पादन गरेका प्रमुख कार्यहरू :

- पारमाणविक पदार्थको नियमन सम्बन्धी ऐनको मस्यौदा तयार भएको । (यस ऐनले पारमाणविक पदार्थ र प्रविधिको शान्तिपूर्ण प्रयोग र व्यवस्थापनको प्रत्याभूति गर्ने छ)
- विज्ञान प्रविधि नीतिको परिमार्जित मस्यौदा तयार भएको ।
- जैविक प्रविधि नीति लाई समसामयिक बनाउन परिमार्जित मस्यौदा तयार भएको ।
- अन्तर्राष्ट्रिय आणविक उर्जा एजेन्सी (IAEA) को राष्ट्रिय कार्यक्रम खाका (CPF) मा हस्ताक्षर भएको ।
- सूचना प्रविधिलाई समाजको तल्लो स्तर सम्म पुऱ्याई उत्पादन र रोजगारी संग आवद्ध गर्न E-Village स्थापनामा जोड दिइएको । (हालसम्म २८ स्थानमा E-Village स्थापना भएको)
- विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय बाट विज्ञान र प्रविधिका पाँच वटा विषय क्षेत्र Space Technology, Nano Technology, Bio Technology, Nuclear Technology Information र Technology मा आधारित भई अध्ययन अनुसन्धान लाई अगाडी बढाउन सल्लाहाकार समितिहरू गठन भई कार्य प्रारम्भ भएको ।
- सूचना प्रविधि क्षेत्रलाई प्रभावकारी नियमन गर्न छाता ऐनको मस्यौदा तयार भएको ।
- IAEA तथा यस मन्त्रालयको संयुक्त आयोजनामा पारमाणविक पदार्थका अदृश्य श्रोतहरूको खोज तथा रिक्भरी र सो को व्यवस्थापन सम्बन्धी एसिया प्रशान्त क्षेत्रस्तरीय पाँच दिने प्रशिक्षण कार्यक्रम काठमाडौंमा सम्पन्न भएको ।

IAEA को सहयोगमा संचालित चालु परियोजनाहरू :

IAEA Technical Cooperation Projects (2016/17)

Project no.	Project Title	Responsible Organization
NEP2014001	Supporting Radiation Monitoring	Department of Meteorology and Hydrology
NEP2014002	Improving Animal Productivity and Control of Tran boundary Animal Diseases using Nuclear and Molecular Techniques: phase II	Nepal Agriculture Research Council, Animal Health Division
NEP2014004	Establishing a National Regulatory Infrastructure for the proper Use of Ionizing Radiation	Ministry of Science & Technology
NEP2014006	Strengthening and Expanding Nuclear Medicine Services	B.P. Koirala Memorial Cancer Hospital, Bharatpur
NEP2014011	Exploring for Uranium and Assessing the Radiation Hazard in Kathmandu Valley	Department of Mines and Geology
NEP2015001	Introducing Non-Destructive Testing	Department of Urban Development and Building Construction.

IAEA को सहयोगमा सम्पन्न परियोजनाहरू :

IAEA Technical Cooperation Projects (2012/15)

Project no.	Project Title	Responsible Organization
OMT2015	Supporting Urban Exploration, Resource Augmentation and Production Using Advanced Techniques	Department of Mine and Geology
NEP2002	Exploring and Evaluating Uranium and Thorium Deposit	Department of Mine and Geology
NEP2003	Exploring and Evaluating Uranium and Thorium Deposits	Department of Mine and Geology
NEP2001	Enhancing National Capacity to Develop a Sustainable Energy Policy Framework	Water and Energy Commission
NEP5002	Improving Animal Productivity and Control of Transboundary Animal Diseases Using Nuclear and Molecular Techniques	Nepal Agriculture Research Council. Animal Health Division
NEP6001	Developing Radiation Health Service Infrastructure	B.P. Koirala Memorial Cancer Hospital, Bharatpur
NEP7001	Assessing Groundwater Resources in the Kathmandu Valley Using Isotope Techniques	Department of Irrigation
NEP9001	Developing Capacity for Nuclear Physics and Nuclear Chemistry Teaching Programmes at Tribhuvan University	T.U. Central Department of Physics
NEP5003	Improving Crop Yield for Food Security and Economic Growth by Using Nuclear and Molecular Techniques	Nepal Agriculture Research Council. Bio-Technology Division

मन्त्रालयका प्रमुख चुनौतीहरू :

मन्त्रालयको संगठन संरचनामा बारम्बार हुने गरेको परिवर्तन ।

कमजोर संगठन संरचना र अपर्याप्त भौतिक स्रोत साधन ।

दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको न्यून आपूर्ति ।